

מקורות לעיון במס' פסחים: פרק אור לארבעה עשר

דף א

מ. זילברמן

אלול תש"ע

(ב.) ת"ר סדרי משנה. תנן ובמה אמרו ב' שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ וכו', ע"כ. וכתב בכללי הגמרא (פירוש הרב יוסף קארו על ספר הליכות עולם, שער ראשון אות א), "כתב הכריתות (ח"ה ש"ב נח) אע"פ שרבי סדר המשניות סדורות היו המשניות קודם לכן אלא שסתם הלכתא ... וכתב עוד הכריתות [בהע' שם כתב דזה אינו מספר הכריתות אלא מספר הפליאה (הנקרא ספר הקנה) לר"ר אלקנה בר' ירוחם] שקודם רבי היו ת"ר סדרי משנה וביאר וקצר וזהו ששנינו בריש פסחים ובמה אמרו ב' שורות במרתף ולא מצינו במשנה דידן משנה קודם לכן ב' שורות במרתף אלא המשנה שקודם רבי היא ששם היו שונים ב' שורות במרתף".

וז"ל ספר הפליאה (פא. בדפוס קארעץ תקמ"ד), "ועתה אודיעך דבר גדול שמימות משה ועד הלל הזקן היו ת"ק סדרי משנה ... וכך נתנה הקב"ה למשה וכך הורידם לא פחות ולא יותר ועם אותן המשניות הי' דן את ישראל מ' שנה שהיו במדבר ... וכאשר הוריד תורה שבכתב הי' מפרש הת"ר סדרי משנה ... ומימות הלל ושמאי העני העולם ושררת התורה מחלשה ולא תקנו מהלל ושמאי אלא שיתא סדרי משנה .. וראה אתה בעיניך אור לי"ד ... וכשאתה מדקדק את המשנה מתחלה נמצא שהמתרף לא נזכר כאן וזהו שאמר (ט:) מרתף מאן דכר שמיה חסורי מחסרא והכי קתני [בגמ' לפנינו איתא רק הכי קאמר ולא חסורי מחסרא] וכן בכל מקום שקיצר רבינו הקדוש את לשון המשנה ולא הביאה חוזרים האמרואים ואומרים חסורי מחסרא והכי קתני ..."

[והשוה את זה לדברי כללי הגמרא (שער שני אות יד), "ויש לתמוה למה היה חסרון במשנה שהוצרך לומר בקצת מקומות חסורי מחסרא וה"ק ולמה לא שנאה כתקנה. ונ"ל שהטעם מפני שכשהיו שונים על פה גרמה השכחה בקצת מקומות ושכחו קצת תיבות ולא רצה רבי לכתוב אלא כלשון שהיתה שגורה בפי רוב התלמידים על דרך משנה לא זזה ממקומה וסמך על המכין שיבין החסרון ויגיה".]

ודברי ספר הפליאה מבוססים על הא דאיתא בחגיגה יד. בעלי משנה כגון רבי יהודה בן תימא וחביריו פליגו בה רב פפא ורבנן חד אמר שש מאות סדרי משנה וחד אמר שבע מאות סדרי משנה, ע"כ. וראה בספר פתח עינים להחיד"א על הגמ' בחגיגה שדן על סתירות בדברי הראשונים אי השינוי מת"ר סדרים לששה סדרים נתהווה בימי שמאי והלל או בימי רבי. ובמאמרו בכתב עת המחנה החרדי פ' חקת תש"ע הציע הרב פנחס פרידמן שליט"א דהלל ושמאי התחילו לסדר כל ת"ר סדרי משנה לתוך ששה סדרים, אך הם מסרו את כל זה רק בעל פה, עד שבא רבי וסדרם בכתב.

(ג:) מצות אכילת קדשים ושיעורה. א] איתא בגמ' הנהו תלתא כהני חד אמר ל' הו הגיעני כפול (פירש"י מלחם הפנים לחלקי) וחד אמר הגיעני כזית וחד אמר הגיעני כזב הלטאה וכו', ע"כ. ובשו"ת בית הלוי (ח"א סי' ב אות ז) הוכיח מהא דהגיע לאחד מן הכהנים כפול מלחם הפנים דלמצות אכילת קדשים לא בעינן שיאכל דוקא כזית. והסביר דלאיכלת פסחים בעינן שיעור כזית כי יש חיוב גברא לכאו"א לאכל קרבן פסח ואם אינו אוכל לפחות כזית לא קיים מצות אכילה. ואילו לענין אכילת קדשים בעלמא אין חיוב גברא, אלא דיש מצוה שבשר קדשים יהיו נאכלים, ולמי שיש לו בשר קדשים אפשר ליתנו לאחור לאכלו. ובכן אם הרבה אנשים יאכלו פחות מכזית ו בזה יגמרו אכילת בשר קדשים שפיר קיימו מצות אכילת קדשים.

אך החת"ס (שו"ת או"ח סי' מט) כתב שרק האוכל כזית מן הקרבן מקיים מצות אכילת קדשים ואלו שהגיע להם כפול לא קיימו מצות אכילת קדשים. וראה בתוס' ישנים יומא לט. דלדבריהם בעינן שיעור כזית למצות אכילת קדשים אבל גם האוכל פחות מכזית ואם שבע ממנו מקיים המצוה. וז"ל התוס' ישנים, לענין הא דאיתא התם וכל כהן מגיעו כפול הצנועין מושכין ידהו, "אומר רבי דדוקא מגיעו כפול אבל בכזית לא היו מושכין ידהו כי דימו לקיים מצות אכילה אבל כאן לא היה מצות אכילה לגמרי כיון שאין שם אל א כפול ולא היו שביעין. וא"ת היכא דמגיעין כפול ושביעין כדאמרינן בריש פסחים איך מקיימא מצות אכילה י"ל דחא בעי כזית לגמרי אלא כזית עדיף וחשיבא אכילה ולכולם לא היו יכולין לחלק בשוה".

ב] בגמ' נט. איתא דמחוסר כפורים בע"פ דוחה עשה דהשלמה ויכול להקריב קרבנו אחר הת' מיד של בין הערבים כי עשה דפסח שיש בו כרת דוחה עשה דהשלמה דאין בו כרת. ולר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה דוחה עשה דהשלמה (פירש"י, "אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפורים ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו וכו'"). והקשה הגמ' על ר"י בנו של ר' יוחנן בן ברוקא מאי אולמיה האי עשה (דאכילת קדשים) מהאי עשה (דהשלמה). ומשמע מזה דאכילת קדשים ע"י בעלים היא מצוה. וכן פירש"י, "אלמא אכילת קדשים עשה הוא בין הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל". וכן כתב הרמב"ן במצות עשה א' מן המצוות שהשמיט הרמב"ם. וכן כתב המאירי.

אך הרמב"ם בעשה פט ובפ"י מעשה הקרבנות הי"ז כתב דהמצוה מוטלת רק על הכהנים. וצ"ב איך יפרנס הרמב"ם הסוגי' בדף נט. וראה במנ"ח על מצוה א' של הרמב"ן דאפשר שר"י בנו של ב"י בן ברוקא איירי דוקא בכהן מחוסר כפורים דהוי עשה לו. [וראה עוד שם שהקשה מי דחק לרש"י והרמב"ן לאוקמי לסוגי' בקדשים קלים הנאכלים לבעלים דלמא מיירי דוקא בחטאת ובאשם ובכהנים. ויצא לחדש דהם סוברים דהמצוה עשה על הכהנים היא דוקא היכא שזיכתה להם התורה חלק, ואין זה שייך במחוסר כפורים, ולכן פירשו דאיירי בבעלים שלהם.]

והקשה החפץ חיים בזבח תודה למה לא אמרינן דמחוסר כפורים בכה"ג דמישהו אחר יאכל את הקדשים ובזה יקויים מצות אכילת קדשים ולא יצטרכו לעבור על עשה דהשלמה. ונשאר בצ"ע. וכ' הרב יוסף ענגל בבית האוצר אות קנח דמוכח מזה דמצות אכילת קדשים על הבעלים דוקא.

ג] בגמ' עב: בסוגי' דטועה בדבר מצוה אמר ר' ל' נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב. ופירש"י, "בשפוד של צלי של קודש הראוי ואכילת קדשים מצוה וכו'". וזה לשיטתו דאכילת קדשים לבעלים מצוה היא. וכן פירש המאירי. ונראה שהרמב"ם (פ"ב שגגות הט"ז) שלדבריו דין זה איירי דוקא בצלי של פסח הוא לשיטתו שאין מצות אכילת קדשים לבעלים, ורק בקרבן פסח יש מצות אכילה. ושו"מ שכן העיר בעל המקדש דוד (בשיעורים על חולין בסוף ספר קובץ ענינים סוף סי' ד). ובצל"ח לא נחית לחילוק זה ותמה על הרמב"ם למה הקים דין זה דוקא בק"פ וכתב דאולי דייק כן מלשון שפוד.

(ב.) זמן בדיקת חמץ. ראה בעה"מ וראב"ד בדף א. בדפי הרי"ף ור"ן שם ד"ה גמ' ותנא. ראה שו"ע סי' תלא ס"א-ס"ב, ט"ז ס"ק א, וביה"ל שם ד"ה ולא יאכל. וראה גם שו"ע הרב סי' רעא אות ט.

החבורה הראשונה תתקיים אי"ה בליל שני אור לכ"א אלול אחר תפילת מעריב

הנושא: זמן בדיקת חמץ

עיקר תוס' פרק אור לי"ד

- (ב.) אור לי"ד, יכנס, והא קי"ל, כדתניא
- (ב:) מאימתי, היכן
- (ג:) שמץ, ואנא, מאליה
- (ד.) שנאמר, על המשכיר, אם משמסר
- (ד:) לאו, מדאורי', הימנוהו
- (ה.) לא תשחט, זמן שחיטה
- (ו.) התם, יחד, כופה
- (ו:) שנאמר, ודעתיה, ממש שעות
- (ז.) לפני, בהר הבית, בלבער
- (ז:) כי פליגי, לא סגי, בעידנא, לצאת, הלכתא, על הטבילה
- (ח.) מטה החולקת עד "לצד הפנימי", הכא
- (ח:) שיזכה
- (ט.) כל מקום, בבשרו, כדי קמא, בשפחתו
- (ט:) היינו
- (י:) בממוניה, ואם לא בדק
- (יא.) קוצרין
- (יא:) זה ידע
- (יב.) באיזה יום
- (יב:) אימתי
- (יג.) ושורפין, מאי לאו
- (יג:) אין מביאין, אלא, כל העומד